

Wie is Jeroen Berkhout en wat doe je behalve schrijven?

Jeroen (11 september 1962) is de middelste van drie zonen.

Als kind was hij gefascineerd door de natuur, en in het bijzonder de anatomie van mens en dier. Hij kon uren door boeken bladeren met afbeeldingen van botten en spieren, om vervolgens te proberen ze na te tekenen.

Zijn experimenten om verschillende boomsoorten met elkaar te enten hielden hem weliswaar van de straat, maar hebben, tot zijn grote jeugdige teleurstelling, nooit enig resultaat opgeleverd.

Van zijn vader kreeg hij op zijn zesde een blokfluit, maar in plaats van geduldig en in de juiste volgorde studeren uit de bijgeleverde blokfluitboekjes 1 t/m 5, probeerde hij met name de negende symfonie van Beethoven en Mozarts 40e te reproduceren. Die pogingen, uren per dag, heeft hij na twee jaar gestaakt.

Ook al lag zijn aanleg duidelijk op het gebied van talen en expressie, toch koos hij op het Amsterdams Lyceum een volledig bètapakket, hetgeen hem weliswaar werd afgeraden door een nogal botte docent wiskunde, maar waardoor hij nog meer in zijn keus volharde. Ook het eindexamenjaar aan Terra Linda High School in Californië, eind zeventiger jaren van de vorige eeuw, stond volledig in het teken van de 'harde' vakken.

Vanaf zijn 16^e kreeg hij zangles, onder andere van mevrouw Cora Canne Meijer.

Hij zingt nog steeds graag, van Schubert tot Presley, ook al komt dat er nog maar weinig van. Zo staat ook zijn schilderskoffer annex draagbare ezel al weer jaren stof te verzamelen.

Aanvankelijk had hij de opleiding geneeskunde willen volgen, maar het werd uiteindelijk Engels en Nederlands aan de toenmalige lerarenopleiding. Tijdens zijn studie werkte hij onder andere als assistent-diëtist in het Wilhelmina Gasthuis en als freelance journalist voor Parool Sport.

Na de afronding van zijn studie werkte hij in de marketing- en communicatiebranche, waarvan de laatste 15 jaar alweer als zelfstandig gevestigd conceptmaker en copywriter.

Hij speelt naast backgammon, mahjong en go graag bridge en golf, reist bij voorkeur naar Parijs, Zuid-Frankrijk, Florence en de Verenigde Staten, houdt van koken, wijn en Lagavulin, is geïnteresseerd in hermetica en alchemie, schrijft een maandelijkse column in het magazine KUZ, en heeft regelmatig last van zijn rug van het (te) vele zitten dat hij doet

Hoe ben je bij De Arbeiderspers terecht gekomen?

Enkele jaren geleden maakte ik een lijst met dingen die ik altijd nog zou willen doen. Ik denk dat vele mensen dat zullen herkennen. Op mijn lijstje stond onder andere het halen van een vliegbrevet, maar ook het aanbieden van 'mijn schrijf' zoals ik dat noemde, aan een uitgever. Dan zou ik er achterkomen of mijn schrijf iets voorstelde, anders dan een bevredigende activiteit voor mezelf. Jarenlang schreef ik namelijk elke vrijdagavond, hét moment na een week werken en niet aan mezelf toekomen. De hele week door maakte ik notities, zowel op papier als in mijn hoofd, en spaarde alles op totdat de aantekeningen op vrijdagavond genoteerd en uitgewerkt kon worden.

Schrijven was en is voor mij even noodzakelijk en vanzelfsprekend als ademen, maar ik had nooit de illusie gehad dat een uitgever zat te wachten op mijn gedachtespinsels, van korte verhalen, essays, artikelen en gedichten tot een romanopzet. Uitgevers krijgen jaarlijks immers vele honderden ongevroegde manuscripten en typoscripten toegestuurd, en slechts een zeer klein percentage daarvan wordt niet afgewezen. Dus wie was ik. Ik besprak mijn lijstje met een vriendin, aan haar keukentafel met een glas wijn, en zij doorbrak mijn zelfopgeworpen aarzelingen. 'Als je je werk niet aan een uitgever aanbiedt, dan zul je er nooit achterkomen of het al dan niet literaire waarde heeft.' Makkelijk praten heeft zij, dacht ik, want zij is niet degene die het risico loopt eventueel afgewezen te worden. Maar ze gaf me geen kans, en meldde dat ze 'nog wel iemand kende, bij de Arbeiderspers.' En zo is het gekomen.

Waar kwam het idee voor het verhaal in *Canon & Fuga* vandaan?

Zoals dat zovaak gaat met zaken: je zet iets in beweging met een eerste stap, een daad, of een uitspraak, een woord op papier. En daarop komen dan ‘gevolgen’. Actie en reactie. Achteraf is het dan lastig om te bepalen wat bewuste intentie was, ‘veroorzaakt’, en wat je als het ware in de schoot is geworpen. Misschien een vage inleiding bij deze vraag, maar wellicht voor velen toch herkenbaar. Toen ik begon aan wat uiteindelijk *Canon & Fuga* is geworden –maar dat aanvankelijk eerst *Het Grote Gemis* en later *Het Nieuwe Leven* als werktitel had—had ik hooguit wat thematiek. Door mijn hoofd speelde de figuur van Elckerlyc, de één die staat voor allen, en het idee van een vergeetboek, een geschrift waarin de hoofdpersoon zijn ervaringen boekstaaft om ze vervolgens te kunnen vergeten. Ik ben geïnteresseerd in hermetische filosofie en alchemie, als metaforen, en één van de bekendste hermetische geschriften is de verzameling die *Corpus Hermeticum* wordt genoemd. Toen kwam ik uit klankverwantschap als vanzelf op *Corpus Vergeticum*, als benaming voor dat vergeetboek van die hoofdpersoon. Een voorbeeld van een niet-bewust gewild of vormgegeven element, dat toch volgt uit die eerste stap, of schrijfintentie, en bruikbaar blijkt te zijn in waaraan ik schrijf. Nu moest dat *Corpus Vergeticum* gevuld gaan worden door de hoofdpersoon. Waarmee? Gaat het alleen maar om het schrijven van dat vergeetboek, of heeft dat een functie in een groter geheel, een bredere verhaalopzet? Wat dan, hoe dan, waartoe, waarom? Daarna kwam daar de verhaallijn van het boekje met het grammofoonplaatje, waarin ik het vergeetboek kon plaatsen, en beelden van vogels die ik overal tijdens mijn wandelingen in de stad, in Parijs, Florence, Wexford of waar dan ook tegenkom. En zo voorts. Lezende over de polyfone muziek van de 16^e eeuw ontstond het beeld van het leven als een muzikaal thema waarvan begin en einde voor een ieder vastliggen, maar dat in ieders leven een eigen toonzetting en kleuring krijgt. We worden allemaal geboren, gaan allemaal een keer dood, en zoeken allemaal naar bevestiging, herkenning, erkenning, warmte, liefde, schoonheid en welbevinden, en vul zelf maar aan. Elk individueel mens is in die zin dus in feite een variatie op eenzelfde, universeel en bekend thema. En dat thema wordt steeds opnieuw in gang gezet met elk leven dat aangevangen wordt, en steeds klinkt in principe hetzelfde slotakkoord als iemand het leven laat. En weer, en opnieuw, zo lang er mensen zullen zijn. Dat idee van een thema, variaties erop, en het gaan van het thema door alle stemmen, daarmee kom je als vanzelf op de meerstemmige muziek, en dus de canon en de fuga. En wie canon en fuga zegt, zegt Bach. Et cetera. Nu ja, lees *Canon & Fuga*, en maak er je eigen verhaal van!

Het zou te ver gaan om alle motieven, thema's, de structuur van *Canon & Fuga* en alle verhaallijnen, personages en wat dies meer zij te gaan duiden. Het ligt niet op mijn pad om mijn eigen werk te duiden, ik wil als schrijver de lezer niet in de weg gaan staan. Want het gaat er natuurlijk niet om wat ik al dan niet heb willen zeggen, maar het gaat om de persoonlijke versie van mijn boek die de lezer al lezende in zijn of haar hoofd creëert.

Als je zelf mocht kiezen voor een muziekstuk in je hoofd, een dat je wel kent in tegenstelling tot hoofdpersoon Ogdo, welk stuk zou dat dan zijn?

Het hangt er daarbij vanaf of dat stuk de hele dag, elke dag in mijn hoofd zou moeten klinken. En wil ik dan dat het me afleiding van beslommeringen bezorgt, troost biedt, wil ik er lekker bij kunnen werken, of is het zo'n oppeppende melodie waarop het lekker sporten is?

Er zijn mensen die de hele dag muziek in hun hoofd horen. In sommige gevallen is dat irritant, storend, gekmakend, en bij anderen gaat het om een vertrouwde muzikale aanwezigheid zonder welke ze niet zouden kunnen, of willen, leven. Oliver Sacks schrijft onder andere daarover in zijn *Musicophilia*. Boeiende materie. Maar laten we ervan uitgaan dat ik wél in staat zou zijn om de keuze van de muziek in mijn hoofd te bepalen, en in staat ben om het stuk aan en uit te zetten wanneer ik dat wil, dan denk ik dat ik nu kies voor een oud troubadourslied van Gace Brulé rond het einde van de 12e eeuw, zo toverachtig ingetogen en fijnzinnig lamenterend zonder echt klagend te zijn. Als ik het hoor dan ontstaat er ruimte in mijn kop en rust in mijn lijf. Je ‘ziet’ de vogels boven de velden, heuvels en bergen in Zuid-Frankrijk en voelt de wind in je gezicht. Het is getiteld *Les oxeles de mon paix*, de vogels van mijn land, uiteraard als metafoor voor een onbereikbare liefde en

voortdurend verlangen naar het niet te verwezenlijken ideaal. Maar het is goed mogelijk dat ik overmorgen over deze keus weer heel anders denk.

Hoe en waar heb je al je kennis over muziek opgedaan?

Door als kind met de blokfluit aan de slag te gaan, en later zangles te volgen, is muziek meer geworden dan passieve genieting. Als zingende moet je, als elke musicus, naast het ontwikkelen en onderhouden van het instrument dat je zelf bent, je ook verdiepen in muziektheorie en –geschiedenis, van de oude Grieken tot anno nu. Dat kun je redelijk basaal doen, maar als je wilt kun je daar enorm diep en ver ingaan. Muziek is namelijk enorm fascinerende materie. Als je alleen al kijkt naar de ontwikkeling van het notenschrift, of het tempereren van de piano om te komen tot een voor alle instrumenten hanteerbare en ‘normale’ stemming, of hoe zich door de eeuwen meerstemmigheid ontwikkelde uit eenstemmigheid, en vervolgens de homofonie ‘ontstond’. Fantastisch! Ik wilde, los van de zangpraktijk, weten hoe het zat met muziek, technisch en historisch. Dus heb ik me verdiept in algemene muziektheorie, van Pythagoras, Guido van Arezzo, wolfskwinten tot atonaliteit. Veel lezen dus, en doen. Zo heb ik stukken getransponeerd van de ene toonsoort naar de ander, om de theorie in de praktijk te brengen. Daarvoor ben ik bij een theoreticus in de leer geweest. En met name heb ik me ingelezen in polyfonie en contrapunt, om die te doorgronden op technisch niveau. Dat wil uiteraard helemaal niet zeggen dat ik ook maar in staat zou zijn een welluidende canon of fuga te componeren! Muziek als fenomeen is iets magisch, en daarvan getuigt ook de musicoloog Daedolo Parpangelo in *Canon & Fuga*. Hij vertelt aan Ogdo enthousiast over hoe muziek tegelijk niets én iets is, onstoffelijk en stoffelijk, grijpbaar en ontastbaar tegelijkertijd. Eerst ‘hoort’ de componist muziek in zijn hoofd, dat is ontastbaar. Dan noteert hij het met behulp van notenbalken en stokken en bollen –de noten—wat hij in zijn hoofd hoort op papier. Daarmee is muziek ‘dode letter’ geworden, inkt op papier, tastbaar. Een code, formule. De musicus wekt die code weer tot leven, en dan horen wij, de luisteraars de muziek, die niets is, want op het moment dat de toon klinkt is hij alweer verdwenen. En dan ‘leeft’ de muziek voort in ons hoofd, op het moment dat we het zo maar voor ons uit fluiten of neuriën. Die magie is niet te vatten, hooguit aan te voelen, en dat kan geen theoretisch boek over muziek ontleden of uitleggen.

Aan het boek is een cd met de *Sonata Nova* toegevoegd. Wanneer kunnen lezers van de roman deze muziek het best beluisteren?

Canon & Fuga is op meerdere manieren te lezen en beleven. Dat laat ik graag aan de lezer over, dat zei ik hierboven al: ‘Het ligt niet op mijn pad om mijn eigen werk te duiden, ik wil als schrijver de lezer niet in de weg gaan staan. Want het gaat er natuurlijk niet om wat ik al dan niet heb willen zeggen, maar het gaat om compleet persoonlijke versie van mijn boek dat de lezer al lezende in zijn of haar hoofd creëert.’ Ik kan me voorstellen dat verschillende lezers op verschillende manieren omgaan met het feit dat er een cd in het boek zit. Wat doe je daarmee? Wacht je tot je *Canon & Fuga* uit hebt, in de hoop dat je dan weet wat je met die cd aan moet? Of ben je nieuwsgierig en zet je de cd gelijk op nadat je het boek gekocht hebt? Ik heb voor de lezer geen eenduidig luisteradvies inzake de cd. Ik wil er wel dit van zeggen. Wanneer de lezer ook besluit *Sonata Nova* te beluisteren, deze cd is niet een cd *bij* het boek, zoals je een cd met de negende van Beethoven zou kunnen toevoegen aan een boek over Beethoven. Eigenlijk koopt de lezer met de aanschaf van *Canon & Fuga* een cd, met daaromheen een boek. *Sonata Nova* is, om maar een zweverig woord te gebruiken, de ‘ziel’ van *Canon & Fuga*. De cd heeft een heel duidelijke functie in het verhaal en de beleving van het boek, iets wat hopelijk duidelijk wordt gaandeweg het lezen van *Canon & Fuga*. Dat moet de lezer uiteindelijk zelf maar ondervinden en bepalen, maar tot slot hierover dit: met *Canon & Fuga* heeft de lezer een boek gekocht, met in de achterflap een muziekstuk op een zilverkleurig schijfje, terwijl het verhaal

-ook- gaat over Ogdo Knep, die als kind een boekje had met in de achterflap een zwart schijfje, een grammofoonplaatje met daarop een muziekstuk: betekent dat iets, of betekent dat niets...?

Hoe belangrijk was de toevoeging van deze cd aan het boek voor jou?

Je zou deze vraag eigenlijk beter kunnen omdraaien: *Canon & Fuga* is eigenlijk een muziekstuk op cd, met daaromheen een boek. Dat is wel én niet zo, natuurlijk. Want *Canon & Fuga* is immers een boek geworden, met erbij een cd. Ik kan me, als schrijver van *Canon & Fuga*, het boek niet voorstellen zonder de cd. Ze hebben elkaar nodig, zijn één. Zonder cd was het boek voor mij niet compleet, niet af, niet heel geweest. Ik ben dan ook heel blij dat Huub de Vriend gezorgd heeft voor een speelbare partituur, en dat Jan Willem de Vriend en de leden van zijn prachtige Combattimento Consort Amsterdam de partituur hebben bewerkt, uitgevoerd en opgenomen. Terug naar de vraag. Wellicht dat het voor de lezer nog had gekund, dus dit boek zónder cd, als die lezer niet beter had geweten. Misschien zijn er zelfs wel lezers die de cd in de achterflap nog helemaal niet ontdekten hebben?

Maar zo kun je wellicht ook redeneren dat de Mona Lisa haar glimlach niet per se nodig heeft, of dat Stan Laurel zonder Oliver Hardy ook grappig was geweest, of dat *Die Zauberflöte* in een andere toonsoort ook best aardig had geklonken.

Wat wil je met de roman bij lezers bereiken?

Ik geloof niet dat ik iets anders wil 'bereiken' dan dat *Canon & Fuga* gelezen wordt, dat de lezer er zijn eigen boek en verhaal van maakt, dat de lezer van het boek 'geniet', op welk niveau dan ook, en wat 'genieten' voor een ieder dan ook moge betekenen. Maar als ik me dan toch iets voor zou mogen stellen qua 'bereiken', dan zou ik het daarnaast mooi vinden als Sonata Nova los van het boek een eigen bestaan zou gaan leiden, in de zin dat het als zelfstandig muziekstuk zou worden geprogrammeerd en uitgevoerd, en niet als 'dat muziekstuk bij *Canon & Fuga*.'

Hoe lang heb je aan dit boek gewerkt?

In totaal heb ik over een periode van 14 jaar aan *Canon & Fuga* gewerkt. 'Tussendoor' heb ik, naast mijn gewone werk, dr. Van den Berks *Die Zauberflöte. Een alchemistische allegorie* hertaald van het Nederlands naar het Engels, en daar heb ik zes jaar aan gewerkt. Overigens ben ik de eerste versie van wat *Canon & Fuga* zou worden kwijtgeraakt in een brand eind negentiger jaren van de vorige eeuw, toen een grote vuurpijl op oudejaarsavond door het raam van mijn werkkamer sloeg en daar zijn capriolen binnenskamers heeft uitgevoerd. Daarna ben ik weer helemaal opnieuw begonnen, en ik denk dat dat alleen maar gunstig is geweest voor het uiteindelijke resultaat.

Waar schrijf je het liefst? Is er sprake van een vast ritueel?

Ik merk dat ik de omstandigheden zo moet inrichten dat ik zo min mogelijk gestoord word door externe beslommingen en verplichtingen. Ik bedoel dan dat het lastig is me geheel te wijden aan het schrijven als er telefoontjes van klanten binnenkomen, of dat die mogelijkheid bestaat. Ik moet me echt helemaal kunnen terugtrekken in wat ik mijn eigen schil noem, niet afgeleid door 'indringing of opdringing' van anderen. Dat lukt me uitstekend naarmate de afstand tot mijn dagelijkse leven groter is, in Parijs bijvoorbeeld, in Florence of Wexford (PA, USA). Zo heb ik in 2008 maanden achtereen in Parijs geschreven, terwijl ik verbleef in een niet groot maar wel heerlijk appartement aan de Rue Rodier, in het 9^e. Maar ook het appartement in Florence is dan een paradijs (en het dakterras met uitzicht over de binnenstad zeker geen straf). Dat betekent overigens niet dat ik me dan onttrek aan het bestaan van alle dag, integendeel. In Parijs bijvoorbeeld, sta ik tijdig op, doe de afwas van de avond ervoor, zet koffie en de vuilniszak buiten, koop een baguette bij het bakkertje op de hoek met zicht op de Sacre Coeur aan het eind

van de straat, eet mijn ontbijtje, lees e-mail, en ga dan heerlijk door de stad wandelen, meestal zonder vooraf vaststaand doel. In Florence probeer ik bijvoorbeeld tijdens een verblijf alle kerken, kloosters en kappellen ten minste eenmaal te bezoeken. Gewoon om een route te hebben die me door de hele stad voert, en ik steeds weer iets nieuws ontdek, de meest uiteenlopende ontmoetingen en gesprekken heb. Nu is dat in Florence eenvoudiger dan in Parijs, vanwege de relatieve overzichtelijkheid van de bloemenstad aan de Arno ten opzichte van de lichtstad. In Parijs loop ik vaak naar de Tuileries, de Notre Dame, Montmartre en door het 9^e, en dan zie ik wel wat er op mijn pad komt. Wel heb ik uiteraard altijd een notitieboekje en pen bij me. Als ik dan 's middags rond vijven weer op huis aanga, dan doe ik boodschappen, zet thuis een muziekje op (er zijn geen TV's om door verzocht te worden), schenk een eerste glaasje wijn in en ga koken. Mijn hoofd is door dit 'ritueel' zowel leeg als vol geworden: leeg van afleidingen en bezwaringen, en vol van ruimte, beelden, opzetten, schetsen en ideeën die zich willen laten noteren. Ook afwassen, stofzuigen en strijken hebben op mij een weldadige en ruimtescheppende uitwerking. Tijdens en na koken en eten schrijf ik dan op de laptop. Dat betekent inderdaad dat ik tijdens het snijden van een ui of het roeren in een pan regelmatig even naar mijn werkkamer loop om een inval of zin of beeld vast te leggen. Afhankelijk van de fase waarin het schrijven zich bevindt, en hoe vol mijn hoofd is met beelden, kan ik dan ook na het eten nog uren werken. En het notitieboekje ligt met pen en zaklantaarn naast mijn hoofdkussen, zodat ook 's nachts eventuele invallen niet verloren zullen gaan.

Waar werk je momenteel aan?

Canon & Fuga is nog maar net uit, sinds 8 januari, dus ik heb mezelf eerst wat relatieve rust gegund. Relatief, omdat er van alles op me af komt sinds publicatie, van lezers die mailen, bellen en sms'en, websites die een vraaggelukkig willen, et cetera. Al tijdens de afronding van *Canon & Fuga* was ik begonnen aan een tweede boek, dat eigenlijk het derde is. Ik leef namelijk met vijf boeken in mijn hoofd, waarvan *Canon & Fuga* het eerste is. Dan wilde ik een compacter boek schrijven dat los staat van *Canon & Fuga*, maar het derde boek staat weer thematisch en technisch in verband met *Canon & Fuga*, het vierde weer niet, en het vijfde tot slot weer wel. Daarna zien we wel weer! Maar ik ben dus al begonnen met het 'derde' boek. Twee jaar geleden ben ik als 'tussendoortjes' ook begonnen aan een verzameling zeer korte verhalen, of beschouwingen. Dat waren teksten die opborrelden terwijl ik zat te lunchen bijvoorbeeld, of op een bankje bij het Louvre keek naar de duiven die de toeristen lastig vielen. En er ligt een lang-kort of kort-lang verhaal dat vooralsnog *Luchtpost* heet, en een zestigtal gedichten. Voldoende schrijfstof dus om mee bezig te kunnen blijven.